

ARNAVUTLUK VERGİ SİSTEMİNDEKİ DÜZENLEMELERİN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ ¹

Doç. Dr. Berna HIZARCI BEŞER

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

berna.beser@dpu.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-2957-5030

Kevin HOXHA*

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Bölümü

kevinoxha366@outlook.com, ORCID ID:0000-0002-0446-5871

ÖZ

Bu çalışmada 1976 yılında vergisiz tek ülke olma politikası ile öne çıkmaya çalışan Arnavutluk'un bugünkü mevcut vergileme politikası ve ekonomiye olan etkileri ele alınmıştır. 1993 yılında 7764 Sayılı Yabancı Yatırımlar Hakkında ilk yasa kabul edilmiş ve 2014 yılında ekonomik büyümenin sağlanmasında temel politika aracı olarak yabancı yatırımların ülkeye gelmesi gösterilmiştir. Arnavutluk'un 2008 yılında düz oranlı vergi sistemine benimsemesi ile mali kaçakçılığın önüne geçilmesi başta olmak üzere yabancı yatırımların artırılması hedeflenmiştir. Arnavutluk'ta yabancı yatırımcıları teşvik etmek için vergi sisteminin yapısının, gerçekleştirilen reformlar ve alınan kararların yatırımları çekmede rolü ve etkisi incelenmiştir. Arnavutluk'un doğrudan yabancı yatırım stokunun istenen düzeyde olmadığı ancak vergilerden olumlu etkilendiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arnavutluk Vergi Sistemi, Düz Oranlı Vergileme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Bu çalışma, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Bölümü'nde Kevin Hoxha tarafından 2023 yılında tamamlanan Yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

* Sorumlu Yazar (Corresponding Author)

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author)

THE EFFECT OF REGULATIONS IN THE ALBANIA TAX SYSTEM ON FOREIGN DIRECT INVESTMENTS

ABSTRACT

In this study, the current taxation policy of Albania, which tried to stand out with its policy of being the only tax-free country in 1976, and its effects on the economy are discussed. The first law on Foreign Investments No. 7764 was adopted in 1993, and in 2014, foreign investments were shown to be the main policy tool in ensuring economic growth. With Albania's adoption of a flat-rate tax system in 2008, it was aimed to increase foreign investments, especially to prevent financial evasion. In order to encourage foreign investors in Albania, the role and impact of the structure of the tax system, the reforms carried out and the decisions taken in attracting investments were examined. It has been determined that Albania's foreign direct investment stock is not at the desired level, but it is positively affected by taxes.

Keywords: Albanian Tax System, Flat Rate Taxation, Foreign Direct Investments

GİRİŞ

Balkanlar çoğu milletin hakimiyet kurmayı istediği coğrafi açıdan stratejik öneme sahip bir bölgedir. Toplum yaklaşık 50 yıl boyunca özel mülkiyetin ve vergilerin olmadığı bir kültür ile yaşamış ve gönüllü çalışma, tarım kültürü ve ülkenin ihtiyacı kadar üreteceklerine dayalı düşünce ile yaşamıştır.

Arnavutluk Cumhuriyeti 1991 yılından sonrasında ancak ciddi reformlara girişebilmiştir. Son 30 yıllık süreçte bile oldukça fazla reform ve değişikliklere ayak uydurmayı başarmış bir ülke olarak görülmesine karşın vergilemede önemli sorunları halen bulunmaktadır. Demokratikleşme düzeyine göre geçiş ekonomileri arasında Romanya, Hırvatistan ve Makedonya ile birlikte Arnavutluk da iyi bir durumdadır. 1990'lı yıllardan sonra, vergileme sisteminin şeklinin seçimi konusunda Arnavutluk'un kendi deneyimi olmadığından,

başlangıçta Arnavutluk yönetimini en iyi Avrupa deneyimi ile donatan Batılı uzmanların görüşleri ile ilerlemişlerdir. Özelleştirme programları uygulanmış, fiyatlar devlet kontrolünden çıkarılarak dış ticaret serbestleştirilmiş ve serbest piyasa ekonomisinin koşullarına da uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Sosyalist sistemin iflası ve Arnavutluk'un derin ve kapsamlı kriz koşullarında reformun ilk adımları şunlardır (Angjeli, 2013:88-97);

- (i) Piyasa ekonomisi için yasal çerçevenin hazırlanması ve onaylanması,
- (ii) Özel mülkiyet hakkının verilmesi,
- (iii) Ülkenin makroekonomik istikrarının sağlanması,
- (iv) Ekonominin serbestleştirilmesi yoluyla ekonomik krizin durdurulması
- (v) Fiyatların belirlenmesinde devlet kontrolünün kaldırılması ve fiyatların arz ve talep kanununa göre piyasa tarafından belirlenmesidir.

2008 krizinden olumsuz etkilenen Arnavutluk 2005 yılına kadar olumlu yönde birçok yapısal reformları gerçekleştirmiştir.

1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe giren "Arnavutluk'ta Gelir Vergisi" yasası ile en radikal değişiklik yapılmıştır. Bu kanun ile ilk defa vergi yükünün kademeli olarak toplanması, tüm vergi kategorileri için, yani hem kişisel gelir vergisi hem de kurumlar vergisi için düz oranlı bir vergi sistemine geçilmiştir. İkinci olarak, tüm vergi mükellefleri için vergi yükümlülüğünün %10'unun tahsil edilmesi için tek bir esas oluşturulmuştur. 2013 yılında Avrupa Birliği model ve direktifleri takip edilerek yeni mali paket kabul edilmiştir. Vergi yükü modelinin değiştirilerek ücret gelirleri üzerinden alınan verginin düz oranlı vergilendirme sisteminden artan oranlı vergilendirmeye geçilmesinin ve yıllık cirosu 8 milyon Arnavutluk Leki (ALL)'den az olan küçük işletmeler için %15'e yükselen kurumlar vergisine ek olarak basitleştirilmiş bir kazanç vergisinin getirilmesi şeklinde tekrar değiştirilmiştir (Mateli, 2013:107).

Bu çalışmada vergi sisteminde keskin kararlar alınan ülkede ekonomik ve sosyal yapının

etkisi ve geline son dönemde alınan kararlar ve Avrupa Birliği'ne geçme sürecinde olan Arnavutluk'un mevcut durumu değerlendirilmeye çalışılacaktır. Avrupa Birliğine üye olma sürecinde serbest piyasa ekonomisinin gereklerini yerine getirmeye çalışan Arnavutluk da vergi sisteminin bu değişiklikler ile geline durum ortaya koyulmaktadır. Bu doğrultuda vergi oranlardaki değişimin doğrudan yabancı yatırımları çekmede etkisi ve yabancı yatırımların ülke ekonomisine katkısına vurgu yapılmıştır.

1. ARNAVUTLUK VERGİLEME TARİHİ, YAPISI VE GÜNÜMÜZDE VERGİLEME

Arnavutluk devletinin mali ve vergi sistemi iki ana dönemden oluşmaktadır. İlk dönem, Osmanlı imparatorluğunun vergi dönemi, ikinci dönem yeni Arnavut devletinin kurulmasından günümüze kadar ülkeyi yöneten hükümetlerin uyguladığı vergi sistemleridir (Altax, 2012:1).

Devletin kurulmasıyla birlikte kurulan yeni vergi sistemi son yüzyılda beklenmedik ve önemli düzenlemelerle ilerleme göstermiştir. Vergi sisteminin beklenildiği gibi uygulanamayışı, Arnavutluk makamları tarafından kurulan ve uygulanan ekonomik sistemlerin etkisi altında kalmıştır (Altax, 2012:2). Ülkenin bağımsızlığından sonra yeni Arnavut devleti siyasi istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmış ve Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte hükümetin ekonomiyi düzeltme çabaları yarıda kalmış ve devlet ihtiyaçları karşılamayan bir vergi sistemi uygulamaya devam etmiştir. Hükümet, vergi sistemini iyileştirme ve değiştirme çabalarına rağmen, ekonomide değişiklik olmaması güçlü ve istikrarlı bir idaresinin olmaması nedeniyle Osmanlı imparatorluğu gibi bir vergi sistemini kuramamışlardır. Yine de devletin ve ülke ekonomisinin gelişmesi için bir vergi sistemi oluşturma çabaları olmuştur. Bu dönemde ki vergi sisteminin temel özelliklerinden bazıları şunlardır (Shkoza, 2016:220);

- (i) Vergi gelirlerin çoğu tarım ve hayvancılık sektöründen alınan vergilerden oluşmuştur,
- (ii) Doğrudan vergiler, vergi gelirlerinin en büyük kısmını oluşturmuştur,

- (iii) Vergi tahsilatı aynı olarak yapılmış,
- (iv) Vergi yükünün büyük kısmı köylüler üzerinde kalmıştır.

Yeni Arnavut devletinde vergi gelirlerini en büyük kısmı doğrudan vergilerden oluşmaktaydı. Bu vergiler önceki dönemden miras olarak kalmıştı ve üreticilerin üretim anında ürün veya üründen sağlanan gelirleri doğrudan etkilemişti. Yeni Arnavut devletinin Osmanlı İmparatorluğundan miras olarak aldığı vergilerin bazıları şunlardır;

E dhjeta; (toprak ürünlerinden alınan bir vergi), Xhelepi; (hayvanlar üzerinde alınan vergi), Vergjia; (arazi ve bina vergisi), Angarja; (yol vergisi) gelir vergisi, (tüccarlar, sanayiciler ve zanaatkârların gerçekleşen gelirlerinden alınan bir vergi), patent vergisi; (zengin tüccarlar ve girişimcilerin kazançlarından alınan vergi olmak üzere oldukça fazla sayıdadır (Altax, 2012:2).

1.1.İlk Cumhuriyet ve Arnavut Krallığı Dönemi (1925-1938 Dönemi)

Bu dönem, ilk Arnavutluk Cumhuriyeti'nin (1925-1928) ve ardından 1928-1939 Zogist Krallığının kurulmasına denk gelmektedir. Genel anlamda ve temelinde yeni vergi sistemi, Osmanlının son yıllarında uygulanan vergi sisteminin ve önceki hükümetlerin ekonomiyi korumayı ve devlet hazinesinde gelir toplamayı amaçlayan bir vergi sistemi görünümündedir. 1925 yılında devlet gelirlerinin hızla artması için devletin attığı ilk adımlardan biri, 1912-1924 yıllarında tahsil edilmeyen vergilerin toplanması olmuştur (Altax, 2012:4)

Bu dönemde ülkeye yabancı sermayeyi ve bankaları çekmeye yönelik bir ekonomi politikası uygulanmaya başlamıştır. Hükümet Arnavut topraklarının %30'unu imtiyaz yoluyla yabancı şirketlere vermiş, bunlardan çoğunu özellikle Roma merkezli Arnavutluk Cumhuriyet Bankasının kurulmasıyla İtalyan finans grupları tarafından kazanılmıştır. Yabancı şirketler vergi indirim ve muafiyetlerinden yararlanmıştır. İmtiyaz için arazi kirası hektar başına 1.5 milyon altın frank olurken, vergi ödemesi 5-6 milyon seviyesindedir. Bu yıllarda Arnavut

devletinin uyguladığı vergi sistemi iki büyük gruba ayrılmıştır (Meta, 1999).

Doğrudan vergiler; toprak ürünlerinden alınan vergiler, E dhjeta: hayvancılık vergisi; Xhelepi: bina vergisi, gelir vergisi, orman ve taş ocakları işletme vergisidir.

Dolaylı vergiler; tüketim üzerindeki vergiler ve gümrük vergileridir. Tüketim üzerinden alınan vergiler; un, şeker, tütün, kahve, alkol, vb. belirli oranlarda vergiye tabi olan geniş bir mal grubuna uygulanıyordu.

1 Aralık 1928'de, vergilendirmenin temel ilkelerini de içeren Arnavutluk Krallığının Kuruluş Statüsü imzalanmıştır. Vergilendirmenin temel ilkeleri şunlardır (Arnavutluk Krallığı Statüsü, 1928, madde: 141-145);

- (i) Vergiler, yürürlükteki yasalara göre yükümlülüklerdir,
- (ii) Kanun dışında hiçbir vergi uygulanamaz ve tahsil edilemez,
- (iii) Kanun devletin, vilayetlerin, komünlerin, belediyelerin ve kamu kurumlarının yararı dışında vergi yaratamaz,
- (iv) Vergi konusunda kanun dışında imtiyazlar oluşturulamaz, vergi muafiyeti, değişikliği veya iptali yapılamaz.
- (v) Tekeller kanun dışında oluşturamaz ve sadece devletin ve belediyelerin yararına olmalıdır.

Vergi sistemindeki gelişmeler, yeni vergilendirme yöntemlerinin uygulanması, vergilerin gruplarına göre ayrılması ve muhasebe kayıt tutma sisteminin geliştirmesinden kaynaklanmaktadır.

1.2.Komünist Rejimi Sırasında Vergi Sistemin Askıya Alınması (1945-1990)

Bu dönem, İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle başlayıp Sosyalist sistemin çöküşüyle (1944-1991) sona ermektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra iktidara gelen hükümet, önceki dönemden kalan vergi sistemini kaldırma politikası izlemiş ve yeni bir vergi sistemi

oluşturmayı siyasi bir amaç olarak belirlemiştir. Ülkede 1945-1990 dönemini kapsayan yeni bir sistemin kurulması iki önemli dönemden ayrılmıştır (Fishta ve Ziu, 2004:148);

- (i) 1945'ten 1975'e kadar yeni kurulan vergi sisteminin temel amacı, özel mülkiyetin zayıflatılmasıydı.
- (ii) 1977'den 1990'a kadar ise vergi sistemin temel amacı özel mülkiyetin tamamen kaldırılmasıydı.

1951 yılında, Arnavutluk Halk Cumhuriyeti Meclis Başkanlığı 1222 sayılı Bekarlar Vergisi Kanunu'nu kabul etmiştir. Kanun, bekar, dul, boşanmış ve çocuksuz 20-50 yaş arası erkekleri ve 20-40 yaş arası kadınları kapsıyordu. İşçiler ve çalışanlar, gelirleri üzerinden %3 oranında vergilendirilir, zanaatkârlar ve tüccarlar gelirlerinin %4'üyle, köylüler ise yılda 600 lek ödemek ile yükümlüydüler (Arnavutluk Halk Cumhuriyeti Bekarlar Kanunu, 1952: madde 4). Köylerde yaşayan nüfusa göre başlıca vergiler şunlardır;

- (i) Bireysel tarım ekonomilerinden elde edilen gelir vergisi,
- (ii) Kulaklardan alınan gelir vergisi,
- (iii) Tarım kooperatifi üyelerinin bahçelerinden elde ettikleri gelirden alınan gelir vergisi,
- (iv) Alkollü içkilerden alınan vergilerdir.

Şehirde veya köylerde ikamet eden nüfusa uygulanan vergilere ek olarak, araba, motosiklet, bisiklet gibi taşıt sahiplerinden vergi uygulanmıştır. Bu vergi sistemi aracılığıyla ve 1976 Anayasası'nın kabulü ile özel mülkiyet ortadan kaldırılmıştır. Devlet kurduğu sistemle Arnavutluk'un, dünyada "**vergisiz tek ülke**" olduğunun önemli bir politika aracı olarak kullanmıştır. Arnavutlar devlet ve ekonominin kooperatif sektörü tarafından sağlanan mal ve hizmetlerin merkezi fiyatlarında "gizlenmiş" vergi ve harçlar ödemişlerdir. Bu uygulanan sistem başarısız görülmüş ve serbest piyasa ekonomisine dayalı bir vergi sisteminin oluşturulmasına ortam sağladığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Mateli, 2013:104).

1.3. Modern Vergi Sistemi Dönemi

Arnavutluk'ta, modern vergi sisteminin kurulmasına ilişkin ilk yasal düzenlemeler Ocak 1992'de vergi mevzuatının hazırlanmasına ve daha sonra Gelir Vergisi Kanununun çıkarıldığı 1991 yılına denk gelmektedir. Parlamento, Ocak 1992'de vergilendirme alanında yasal zemini oluşturan yeni bir vergi kanunu paketini onaylamıştır. Onaylanan bu paket ile kamu gelirlerini güvence altına almak ve ülkenin içinde bulunduğu krizi durdurmak için gerekli yeni bir mali araç ortaya konulmuştur. 1992 yılında uygulanmaya başlanan vergi mevzuatı, Arnavutluk'ta modern vergi sisteminin temeli olarak kabul görmektedir. Kurulan yeni vergi sistemi vergi yapısı olarak doğrudan ve dolaylı vergilere dayalı olarak tasarlanmıştır (Koli ve Hilmia, 1996:18).

- (i) Doğrudan vergiler (Gelir vergisi, Küçük işletme vergisi)
- (ii) Dolaylı vergiler (Ciro vergisi (sonradan KDV ile değiştirilmiş) tüketim ve gümrük vergileri).

Modern dönemde birçok vergi reformu gerçekleştirilmiştir. Vergi sisteminde meydana gelen en önemli olaylar sırasıyla takip eden kısımda ele alınmıştır.

1991-1993 yıllarını kapsayan bu dönemde, aralarında özel tüketim vergileri, gelir vergisi, kazanç vergisi, kişisel gelir vergisi, belediye vergileri liman, ithalat vergileri vb. vergiler olan onlarca yasa kabul edilmiştir. 1994-1996 dönemi sırasında vergi ve harçlar alanındaki politika, ülkede faaliyet gösteren tüm ekonomik faaliyetler için vergilendirmenin yoğunlaştırılması, vergi ve harçların sayısında artış, vergi oranlarında artış, ülkenin fon ihtiyaçlarını karşılamak için kamu gelirlerini artırmayı amaçlamıştır. Bu dönemin vergi mevzuatı, gerekli yasal değişiklikler yaparak, işletmeleri ve vatandaşları vergi ve harç ödemeye zorlayan bir dizi yasa, kural ve norm oluşturarak bu politikaları yansıtmıştır (Preci, 1999:124).

1996-2001 dönemi için Arnavutluk devletinin bu yıllarda uygulamaya koyduğu yasal paket, öz ve içerik olarak, modern vergi sisteminin unsurlarını uygulayarak ve vergi alanında yeni

yöntemler uygulayarak önceki vergi sistemini geliştirmiştir. Ülkenin artan para ihtiyacı, devlet bütçesindeki kamu gelirlerinin artırılması ve ülkenin ekonomik kalkınması için modern bir vergi sisteminin uygulanmasını gerektirmiştir. Bu dönemde, yabancı ülkelerin de yardımıyla modern bir vergi mevzuatı hazırlanmış, vergilendirmeye yeni unsurlar getirilmiş, vergi idaresinin etkinliği artmış ve vergi idaresinde gelişmeler olmuştur. Yasal paket, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler olmak üzere iki önemli vergi grubu temeline dayanan ve önceki vergi sisteminin özelliklerini korunarak tasarlanmıştır. Dolaylı vergiler değişmemiş ve katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi olmak üzere iki vergi türü ile geliştirilmiştir. Dolaysız vergiler yeni unsurlarla zenginleştirilmiş ve gelir vergisi; kazanç vergisi ile gelir vergisi olmak üzere iki türüne göre ayrılmıştır.1995 yılında Katma Değer Vergisi çıkarılmıştır. Bu kanun 1 Temmuz 1996 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bu verginin vergi oranı %12,5 olmuştur (Preci, 1999).

2002-2014 döneminde uygulanan vergi sistemi, esasen 1996-2001 yasal paketini korumuş ve geliştirmiştir. Doğrudan ve dolaylı vergilere dayanmıştır. Bu dönemde yabancı uzmanların da önemli katkılarda bulunduğu vergi mevzuatında sürekli değişiklik ve gelişmeler olmuştur. 2000’li yıllar boyunca, özellikle imalat sektöründe yabancı yatırımlara yönelik bazı mevzuat değişiklikleri üzerinde çalışılmıştır. Bu amaca yönelik olarak 2000’li yılların sonunda yatırımlara yönelik teşviklerde önemli değişiklikler içeren mali paket hazırlanıp ve onaylanmıştır (Koprencka vd., 2013:110).

Kurumlar vergisi oranının %30’dan %25’e düşürülmesi en önemli değişiklikler arasında yer almaktadır. Bu dönemdeki en radikal değişiklikler 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe giren “Arnavutluk’ta Gelir Vergisi” yasası ile yapılmıştır. Bu kanun ile ilk defa vergi yükünün kademeli olarak toplanması, tüm vergi kategorileri için, yani hem kişisel gelir vergisi hem de kurumlar vergisi için düz oranlı bir vergi sistemine geçilmiştir. İkinci olarak, tüm vergi mükellefleri için vergi yükümlülüğünün %10’unun tahsil edilmesi için tek bir esas oluşturulmuştur. Ayrıca, eski mal sahipleri ve eski siyasi hükümlüler için ödenen maddi

tazminatlarından elde edilen gelirler kişisel gelir vergisinden muaf tutulmuş, işveren tarafından çalışanların yaşam ve sağlığını sağlamak için yapılan katkılar gibi vergiden muaf gelirlere ilişkin bazı değişiklikler yapılmıştır. Avrupa Birliği ile Aralık 2013'te yeni mali paket Meclis tarafından onaylanmıştır. Bu paketin özelliği, vergi yükü modelinin değiştirilerek ücret gelirleri üzerinden alınan verginin düz vergilendirme sisteminden artan oranlı vergilendirmeye geçilmesinin ve yıllık cirosu 8 milyon ALL'den az olan küçük işletmeler için %15'e yükselen kurumlar vergisine ek olarak basitleştirilmiş bir kazanç vergisinin getirilmesidir (Mateli, 2013:107). Kurumlar vergisi oranındaki azalmanın doğrudan yabancı yatırımları artırıcı etkisinin olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle kurumlar vergisinin yabancı yatırımlar üzerinde negatif etkisi bulunmaktadır (Hızarcı Beşer ve Beşer, 2018).

1.4.2023 Yılında Arnavutluk Vergi Sistemindeki Temel Değişiklikler

Maliye ve Ekonomi Bakanı Delina İbrahimaj, Meclis Ekonomi ve Maliye Komitesine gelecek yılın devlet bütçesi taslağına eşlik eden 2023 Mali Paketi yasa taslağında gelirlerin idaresini arttırmayı ve vergi mevzuatını Avrupa Birliği direktifleriyle uyumlu hale getirmeyi, ayrıca IMF'nin tavsiyeleri ve çıkar gruplarıyla yapılan görüşmeler doğrultusunda mevcut yasalarda bazı düzeltmeler yapmayı amaçladığını belirtmiştir. Daha spesifik olarak, halihazırda uygulanmakta olan bazı kanunlarda değişiklikler ve düzenlemeler öngörülmekte ve aynı zamanda yeni kanun tasarıları için teklifler sunulmaktadır (Arnavutluk Maliye Bakanlığı, 2022).

1.4.1. Gelir Vergisine İlişkin Yasa Tasarısı

Arnavutluk'ta gelir vergisi, değiştirilmiş 28.12.1998 tarihli ve 8438 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu" ile düzenlenmektedir. Mali ilişkilerin büyümesi, vergi türlerinin genişlemesi, ücretlerin artırılması politikası, vergi kaynaklarının artması, ayrıca idare ve gelir toplama sisteminin iyileştirilmesi ihtiyacı, gelir vergisi alanında mali sistemin reform edilmesi

ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Yukarıdaki kanun, ülkemizde gelir vergisinin düzenlenmesine ilişkin mevcut yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu kanun, birkaç kez önemli yasal değişikliklere uğramış olmasına rağmen, çoğunlukla değişmeden kalmıştır (Tanto, 2020:13).

Arnavutluk'ta gelir vergisi tahsilatı ikamet esasına dayanmaktadır. Arnavutluk'ta ikamet eden tüm bireyler, dünyanın herhangi bir yerinde elde edilen tüm gelirler için vergilendirilirken, yerleşik olmayanlar yalnızca Arnavutluk sınırları içinde elde edilen gelirler için vergilendirilmektedir (Arnavutluk Gelir Vergisi Kanunu, 1998: madde 3). Bu kanunla gelir üzerinden alınan vergiler üçe ayrılmaktadır.

- (i) Kişisel Gelir Vergisi
- (ii) Kurumlar Vergisi
- (iii) Stopaj Vergisi

Tablo 1. Gelir Vergisi Oranları

Ücret	Aylık vergilendirilecek gelir	Vergi Oranı (%)		
0	40 000	0	40 000	0%
40 001	50 000	0	30 000	0%
		30 001	50 000	30 000'in üzerindeki miktarın %50 * %13'ü
50 001	Daha fazlası	0	30 000	0%
		30 001	200 000	30 000'in lek üzerindeki miktarın %13'ü
		200 001	Daha fazlası	22 100 lek + 200 000 lek üzerindeki miktarın %23'ü

Kaynak: Arnavutluk Maliye Bakanlığı, 2022.

Yeni yasa tasarısı, Arnavutluk'taki gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirme sistemini iyileştirmeyi, vergi sisteminde tarafsızlık ilkesini güçlendirmeyi, gelir vergisi sisteminin AB direktiflerinin ilkeleriyle kademeli olarak uyumlaştırılmasını amaçlamaktadır. Gelir ve sermaye vergilendirmesi ile ilgili olarak, mevcut yasanın 22 yıllık uygulama süresi boyunca

bulunan yasal eksiklikleri ve boşlukları ele alarak, daha adil ve teşvik edici bir vergi sistemi tasarlamayı, daha dürüst ve evrensel olarak kabul görmeyi amaçlamaktadır. Bu kanun çerçevesinde en önemli değişiklikler ve etkileri aşağıdaki gibidir (Arnavutluk Maliye Bakanlığı, 2022);

- (i) Vergilendirilemeyen maaş sınırının 40.000 ALL'den 50.000 ALL'ye çıkarılması,
- (ii) Bireylerin vergi ödedikleri çalışan statüsünden vergisiz serbest meslek sahibi statüsüne geçişi yoluyla vergiden kaçınmayı sınırlamayı amaçlayan bir tedbir olarak, hizmet sağlayıcıların serbest meslek olarak kişisel gelir vergisi planına dahil edilmesi,
- (iii) Ticaret, zanaat, üretim, hizmet, ürün ve taşımacılık vb. alanlarda istihdam kaynağı olan küçük aile işletmeleri için 2029 yılına kadar %0 oranda verginin sürdürülmesidir.

Taslak Kanun, şirketler için aşağıdaki gibi bir dizi değişiklik öngörmektedir (Arnavutluk Maliye Bakanlığı, 2022):

- (i) Zarar taşıma süresinin 3 yıldan 5 yıla çıkarılması,
- (ii) Makine/teçhizat ve yazılım/donanım gruplarının ayrı ayrı doğrusal amortismanı yoluyla uzun vadeli giderlerin basitleştirilmesi ve kolaylaştırılması,
- (iii) Uzun vadeli sözleşmeler, işletmenin yeniden yapılandırılması ve varlıklarının devri için vergilendirme kurallarının hesaplanması,
- (iv) Şüpheli alacaklara ilişkin şeffaf kuralların yanı sıra borç verme faizlerinin tahsisi ve sınırlarına ilişkin evrensel olarak kabul edilen kuralların oluşturulması yönündedir.

1.4.2. “Değiştirilmiş şekliyle 92/2014 Sayılı ‘Arnavutluk Cumhuriyeti’nde Katma Değer Vergisi’ Yasasına Bazı Eklemeler ve Değişiklikler Yapılması Hakkında” Yasa Tasarısı

Arnavutluk'ta KDV ilk kez 1995 yılında 12.05.1995 tarih ve 1096 sayılı Kararname ile kurulmuş ve ciro vergisinin yerini almıştır. Başlangıçta %12,5 olan vergi oranı daha sonra 1997 yılında ise %20 oranına yükselterek bugünlerde hala uygulanmaktadır (Mateli, 2013:228). 2015 yılında onaylanan 92/2014 sayılı yeni vergi kanununa göre Avrupa

Birliği'nde uygulanan katma değer vergisinin direktiflerine göre düzenlenmiştir. Bu kanuna göre, katma değer vergisi, mal ve hizmetlerin tüketimi üzerinden, üretim ve dağıtım sürecinin her aşamasında vergisiz fiyata uygulanan, fiyatlarıyla orantılı genel bir vergidir (Rrumbullaku, 2015:223).

Yasa tasarısı, Bakanlar Kurulu/Arnavutluk Cumhuriyeti ile yabancı bağışçılar arasında imzalanan bir bağış/hibe anlaşması temelinde alınan fonlarla finanse edilen projelerin gerçekleştirilmesine yönelik mal/hizmetlerin ülke içindeki ithalat ve tedariklerinin ihracata benzer şekilde, yani sıfır KDV ile ele alınmasını öngörmektedir. Bu şekilde, bu hibeleri alan projelerin yararlanıcıları yerel KDV maliyetlerini planlamak zorunda kalmayacaktır. KDV'nin yerel maliyeti genellikle duruma göre devlet veya yerel bütçe tarafından karşılandığından, bu etki nötrdür.

Önümüzdeki yılın mali paketi, Bakanlar Kurulu/Arnavutluk Cumhuriyeti ile yabancı bağışçılar arasında imzalanan bir bağış/hibe anlaşması temelinde alınan fonların KDV'den muaf tutulmasını öngörmektedir.

- (i) Projelerin gerçekleştirilmesine yönelik mal/hizmet tedariklerinin ihracata benzer tedarikler olarak değerlendirilmesi.
- (ii) Arnavutluk Enerji Borsası aracılığıyla satılacak elektriğin ithalatı veya ülke içinde tedarikinde KDV'den muafiyet uygulanmasıdır.

Ayrıca, mali paket, 1 Ocak- 31 Aralık 2023 dönemi için yakacak odun ithalatı veya tedarikinde KDV muafiyetini de dikkate almaktadır (Arnavutluk Maliye Bakanlığı, 2022).

1.4.3. “Değiştirilmiş şekliyle 61/2012 Sayılı ‘Arnavutluk Cumhuriyeti’nde Özel Tüketim Vergileri’ Yasasına Bazı Değişiklikler ve Eklemeler Yapılması Hakkında” Yasa Tasarısı

Özel tüketim vergileri, Arnavutluk Cumhuriyeti'nde özel tüketim vergilerine ilişkin 24.05.2012 tarih ve 61 sayılı kanunla düzenlenmiştir. Bu kanun, üretimin genel kurallarını,

tüketim mallarının tutulması, depolanması, taşınması ve kontrolünü belirlemekte ve enerji içecek ürünleri, alkol ve alkol içkileri, tütün ve yan ürünlerinin tüketiminde özel tüketim vergisi için özel kuralları belirlemektedir (Arnavutluk Özel Tüketim Vergileri Kanunu, 2012: madde 1). Özel tüketim vergileri belirli malların yurt içi tüketimine uygulanmakta ve Gümrük idareleri tarafından idare toplanmaktadır. Bu kanuna göre, bu vergiye tabi olan yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler, özel tüketim mallarının üreticileri ve ithalatçılarıdır. Bu kanuna göre vergi özel tüketim vergisi mükellefi, özel tüketim mallarına sahip olan ve ödeyen tüm kişilerdir. Özel tüketim malları için, özel tüketim vergisi, malların Arnavutluk Cumhuriyeti topraklarında tüketime sunulduğu anda ortaya çıkar. Özel tüketim vergisinin ödenme anı, ürünün tüketim için elden çıkarılmasıdır (Arnavutluk Özel Tüketim Vergileri Kanunu, 2012: madde 4).

Arnavutluk mevzuatında öngörülen özel tüketim vergisi muafiyetleri de vardır. Bunlar; diplomatik ve konsolosluk misyonlarında resmi ve kişisel amaçlarla kullanılan mallar; Arnavutluk Cumhuriyeti tarafından bu şekilde tanınan Uluslararası Kuruluşların resmi ve kişisel amaçlarına yönelik kullanılan mallar; Arnavutluk silahlı kuvvetleri hariç olmak üzere herhangi bir NATO üyesi devletin silahlı kuvvetlerine yönelik kullanılan mallar; yolcuların kişisel bagajlarında ithal edilen veya gümrük mevzuatında tanımlanan sınırlara göre vergilendirilen diğer uluslararası taşımacılık araçlarıyla ithal edilen özel tüketim malları, balıkçılık ekipmanları, enerji ürünleri vb. Duty Free mağazalarından satılan ve Arnavutluk topraklarını hava veya deniz yoluyla giden yolcular tarafından kişisel bagaj olarak taşınan tüketim malları da özel tüketim vergisi ödemekten muafır (Arnavutluk Özel Tüketim Vergileri Kanunu, 2012: madde 12). Taslak 2023 mali paketinde, 8507 No'lu mal listesindeki maddeler, özellikle de güneş panelleri ve elektrikli makineler ve araçlar için kullanılan akümülatörler ve bataryalar, vergiye tabi ürünler ve mal listesindeki maddeler listesinden çıkarılacak ve ÖTV'den muaf tutulacaktır.

Bira tüketim vergisindeki değişiklikler 2023'ün proje paketi, üretim miktarına bakılmaksızın bira (yerli ve yabancı üreticiler) için özel tüketim vergisini birleştirmektedir. Özel tüketim vergisi 360 ALL/HL ile 710 ALL/HL/alkolometrik ölçek arasında olacaktır (Arnavutluk Maliye Bakanlığı, 2022).

1.4.4. “9920/2008 Sayılı “Arnavutluk Cumhuriyeti’nde Vergi Usulleri Hakkında” Kanuna Bazı Eklemeler ve Değişiklikler Yapılması Hakkında” Kanun Tasarısı

Arnavutluk Cumhuriyeti Vergi Usulleri Kanunu’na göre, Arnavutluk Cumhuriyeti’ndeki vergi idaresi, merkezi vergi idaresi ve yerel vergi idaresinden oluşmaktadır. Merkezi vergi idaresi, Genel Vergi Müdürlüğü (DPT), Bölge Müdürlükleri ve birimlerini içerir. Yerel vergi idaresi, yerel yönetimlerin yetkisi altındaki Yerel Vergi Dairelerini içerir. Merkezi vergi idaresi, Maliye Bakanlığı’nın kontrolü altında merkezi bir kurumdur (Arnavutluk Vergi Usul Kanunu, 2008: madde 12).

Büyük vergi mükelleflerinin faturasız mallarla yakalanması durumunda cezanın artırılması öngörülmektedir; bu mallar kaçak mallar veya karaborsada olarak satın alınan/üretilen ve beyan edilmeyen mallar da olabilecektir. Bu kategoriler için mevcut 75.000 ALL olan para cezası 500.000 ALL olarak önerilmiş ancak aynı zamanda vergi idaresinin derhal suç duyurusunda bulunma zorunluluğu kaldırılmış ve mükellefin bu ihlali tekrarlaması durumunda bu bildirim yapılması öngörülmüştür. Yasa tasarısı ayrıca, çift meslek beyanında bulunanların sayısının yüksek olması ve bunun halkın bir talebi olarak gelmesi nedeniyle, bireyler için yıllık bireysel gelir beyanının verilmemesine ilişkin ceza 3.000 ALL’dir. Bu cezanın düşürülmesine yönelik düzenlemeler yapılacağı öngörülmektedir (Arnavutluk Maliye Bakanlığı, 2022).

2.Arnavutluk Ekonomisinin Genel Görünümü

Arnavutluk ekonomisi 2020’de %7,5 oranında daralmıştır. 2021 yılı vergi gelirleri, pandemi ve 2019 sonundaki depremin ekonomide yarattığı ikiz şokun yanı sıra iş kollarını desteklemek için yapılan vergi ertelemelerini yansıtacak şekilde keskin bir düşüş göstermiştir. 2021 yılında hazırlanacak orta vadeli gelir stratejisinin (SAMA) bir parçası olarak gelirleri GSYH’nin yüzde %2,3-%3 oranında artırmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. Bu strateji, politika değişikliklerinin yanı sıra vergi idaresini iyileştirmeye yönelik tedbirleri de içerecektir (IMF, 2022: 11).

Tablo 2. Arnavutluk Vergi Gelirleri Düzeyi (% GSYH, milyar ALL)

	2018	%	2019	%	2020	%
Gelir Vergisi	36.5	2.2	46.1	2.7	33.7	2.1
Sosyal Katkı Payları	93.2	5.7	98.4	5.9	97.7	6.2
KV	34.5	2.1	36.6	2.2	28.4	1.8
KDV	143.5	8.8	132.4	7.9	*130.4	8.3
OTV	45.0	2.8	46.7	2.8	44.5	2.8
Gümrük Vergileri	6.2	0.4	6.5	0.4	6.2	0.4
Diğer Ulusal Vergiler	38.6	2.4	36.4	2.2	35.8	2.3
Yerel Yönetim Vergileri	21.9	1.3	23.1	1.4	22.0	1.4
Toplam	419.3	25.8	426.3	25.4	397.7	25.3

Kaynak: IMF, 2022:12.

Tablo 2’de görüleceği üzere ekonomik faaliyetteki bu büyük düşüş, 2021 yılında kurumlar vergisi ödemesinin ertelenmesiyle birlikte, 2020 yılında vergi gelirlerinde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla 28,6 milyar lek’lik genel bir düşüşe yol açmış olup, en büyük düşüş yüzdesi kişisel gelir vergisi (TAP) ve kurumlar vergisinden kaynaklanmaktadır.

Arnavutluk’ta vergi gelirlerinin temel kaynağı katma değer vergisidir. KDV gelirlerinin vergi gelirleri içindeki ağırlığında bir düşüş görülebilmekte, bu da bir ölçüde kişisel gelir vergisi yükünden etkilenmektedir.

Tablo 3. Vergi Gelirleri İçerisindeki KDV ve ÖTV Oranları (Milyar ALL)

Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (11ay)
KDV	119.2	116.5	111.9	123.7	125.8	131.4	139.5	143.5	132.4	130.4	116.8
%	39.2	38.7	37.3	36.8	36.8	35.5	35.0	34.2	31.1	32.7	29.2

ÖTV	40.4	36.4	38.2	40.9	39	41.9	45.2	44.9	46.7	44.5	46.6
%	13.3	12.1	12.7	12.2	11.4	11.3	11.3	10.7	11.0	11.2	11.6

Kaynak: Altax, 2022.

Tablo 3’de vergi gelirleri içerisinde KDV ve ÖTV oranları 2011 yılından günümüze görülmektedir. Son 10 yıllık süreçte bu oranların vergi gelirleri içerisindeki payı önemli miktarda azalış göstermiştir. Özellikle KDV oranları yaklaşık yüzde 10’luk bir azalma göstermiştir (Altax, 2022).

Tablo 4. Kurumlar Vergisi Gelirleri (Milyar ALL)

Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (11ay)
	19.7	16.8	15.1	21.5	24.9	29.1	31.6	34.4	36.6	28.4	30.7
%	6.5	5.6	5	6.4	7.3	7.9	7.9	8.2	8.6	7.1	7.7

Kaynak: Altax, 2022.

Tablo 4’de görüldüğü gibi ülkede kurumlar vergisinin payı son 10 yıllık süreçte çok fazla değişme göstermemiştir.

Tablo 5. Gelir Vergisi Miktarı ve Vergi Gelirlerine Oranı-Leke

Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (11ay)
	27.9	27.9	29.5	28.8	29.7	31.4	32.1	36.5	46.1	33.7	36.5
%	9.2	9.3	9.8	8.6	8.7	8.5	8.1	8.7	10.8	8.4	9.1

Kaynak: Altax, 2022.

Tablo 5’e göre, Arnavutluk’ta kişisel gelir vergisinden elde edilen gelirin payı yüzde 10’lar düzeyindedir.

Tablo 6. Ulusal Vergi Gelirleri ve Vergi Gelirlerine Oranı (Milyar ALL)

Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (11ay)
Ulusal vergiler	21.4	28.7	28.4	32.6	33.6	35.7	38.5	38.6	36.4	35.8	35.8
%	7.0	9.5	9.5	9.7	9.8	9.7	9.7	9.2	8.5	9.0	8.9
Yerel vergiler	11.8	10.8	10.8	12.4	11.7	14.9	18.4	21.7	23.1	21.9	24.9
%	3.9	3.6	3.6	3.7	3.4	4.0	4.6	5.2	5.4	5.5	6.2
Sigorta gelirleri	56.6	57.4	60	70	71.7	79.1	86.8	93.1	98.4	97.7	97.5
%	18.6	19.1	20.0	20.8	20.9	21.4	21.8	22.2	23.1	24.5	24.4

Kaynak: Altax, 2022.

Ulusal vergilerin vergi gelirleri içindeki payı artmakta ve tüketim vergilerinin azalan payın bir kısmını karşıladığı görülmektedir. Ulusal vergilerin vergi gelirleri içindeki payı 1,9 puan artmıştır. Ulusal vergilerin payındaki artışın 2021 yılı sonunda 2011 yılına göre 13,1 milyar ALL daha fazla yerel vergi olacağı anlaşılmaktadır. Sosyal sigorta ve sağlık sigortası primlerinin vergi gelirleri içindeki payı 5,8 puan artmıştır. Bütçede emek vergilerinin vergi gelirleri içindeki ağırlığı %33,5'tir.

3.VERGİLERİN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) Arnavutluk'ta sınırların kaldırıldığı 1990'lı yıllardan itibaren ekonomik büyüme için çok önemli bir faktör olmaya devam etmektedir.

Ekonominin gelişimini olumlu yönde etkilemekte, işsizliğin azalmasına, teknolojilerin gelişmesine, deneyimlerin paylaşılmasına ve yaşam standartlarının artmasına yol açmaktadır. DYY yıllar içinde büyüme yönünde istikrarlı bir eğilim göstermiş olsa da Arnavutluk ekonomisi bağlamında, özellikle de bölgedeki diğer ülkelerle kıyaslandığında oldukça yeni bir olgudur. Arnavutluk'ta 1990'lı yıllara kadar sınırların kaldırılması, malların serbest dolaşımı veya yabancı yatırımlara ilişkin hiçbir politika söz konusu olmamıştır. Bununla birlikte, komünist rejim sırasında, yabancı yatırımlar söz konusu olduğunda, yalnızca 1980'lerin ortalarında Arnavutluk'a giren bazı yabancı şirketlere doğal kaynakların işletilmesi için imtiyazlar verilmesi başarı olarak kabul edilmiştir (Saraçi, 2016:65).

Arnavutluk'un "Yabancı Yatırımlar" yasası en çok kayrılan ulus ilkesine dayanmaktadır. Arnavutluk Cumhuriyeti, yabancı yatırımların korunmasına ilişkin 43 ikili anlaşmanın bir parçasıdır. Ayrıca Arnavutluk, doğrudan yabancı yatırımlar için İhracat Kanunu, İflas Kanunu, Rekabet Kanunu gibi diğer kanunları da kabul ederek yatırımlar için uygun bir ortam yaratmaya çalışmıştır. DYY'yi teşvik etmek için Arnavutluk, Yabancı Yatırımları Teşvik Ajansı (AIDA), İhracatı Teşvik Ajansı ile bölgedeki diğer ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları imzalamış ve uygulamaya koymuştur. Arnavutluk'un "Doğrudan Yabancı Yatırım" yasası, yabancı yatırımcılar için aşağıdaki gibi bazı yasal teşvikler getirmiştir (AIDA, 2017);

- (i) Yatırıma başlamak için önceden hükümet izni gerekmemesi;
- (ii) Yabancı yatırımlar doğrudan veya dolaylı olarak kamulaştırılmaz veya devletleştirilemez;
- (iii) Yabancı yatırımcılar, yatırımlarından elde ettikleri tüm fonları yurt dışına ihraç etme hakkına sahiptir;
- (iv) Tüm yabancı yatırımlar "En Çok Kayrılan Ülke" muamelesinden yararlanır;
- (v) Yasa, yabancı sahiplerin katılımı konusunda herhangi bir kısıtlama öngörmemektedir, bu nedenle şirketlerin %100 yabancı mülkiyetine izin verilmektedir;

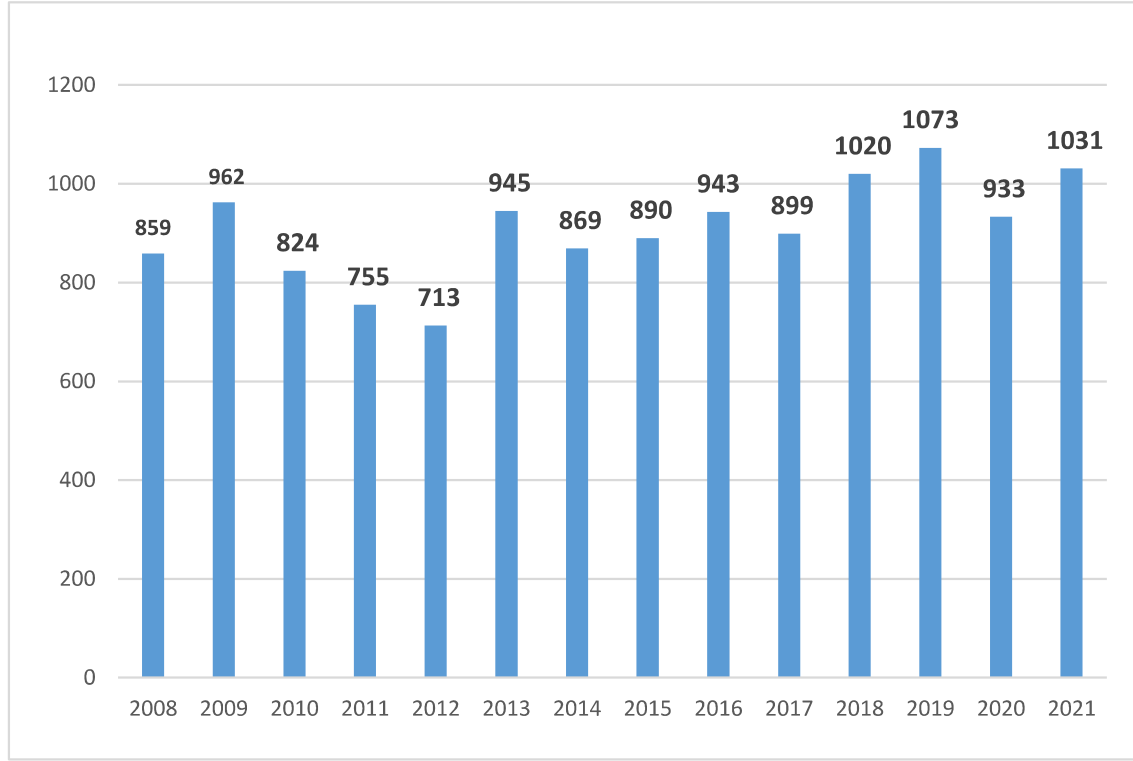
(vi) Arnavutluk 43 BIT'nin bir parçası olduğu için tüm yabancı yatırımcılar korunmaktadır (Arnavutluk Yabancı Yatırımlar Kanunu, 1993: madde 2-7).

Bu yasanın getirdiği en önemli faydalardan biri, tüm yabancı yatırımların Arnavutluk yasaları kapsamında tam yasal korumadan yararlanmasıdır. Bu nedenle, tüm yatırımcılar anlaşmazlıklarını Arnavutluk Mahkemesine dayanarak çözebilmektedir (Altax, 2016:3).

Arnavutluk vergi sistemi, "Girişimciler ve Ticari Şirketler" yasası ile iş birliği içinde, düşük vergi oranları ve bir iş (şirket) kurmak için düşük ücretlerle elverişli bir yatırım rejimi oluşturmuştur. İlk olarak, Arnavutluk'ta kurumlar vergisi oranı %15 olarak belirlenmiş olup bu oran diğer Balkan ülkeleriyle karşılaştırıldığında en düşük oranlardan biridir. İkinci olarak, Arnavutluk vergi sistemi, düşük vergi oranları ve bazı durumlarda KDV iadeleri sunarak doğrudan yabancı yatırımlar için avantajlar sunmaktadır. Üçüncü olarak, Arnavutluk vergi sistemi yabancı ve yerli yatırımcılar için aynı vergi oranları geçerli olmaktadır. Bu politika, yabancı yatırımın sadece ekonominin büyümeye olan katkısı ile birlikte aynı zamanda yeni teknoloji ve sermaye de sağladığını savunan hükümetin 2013 yılındaki ana politikasıdır. Son 20 yılda, bu reformlar yabancı yatırımlar için yeni bir dönem başlatmış olup ekonomik büyümeye de zemin oluşturduğu düşünülmektedir (Saraçi, 2016:53).

Arnavutluk Merkez Bankası tarafından yayınlanan istatistiklere göre, doğrudan yabancı yatırımlar 2021 yılında yıllık bazda %10 artarak 1,03 milyar Avroya ulaştı. Bu, yatırımların 1,07 milyar Avro olduğu 2019'un ardından ikinci en yüksek tarihsel seviye olduğu görülmektedir. Arnavutluk Merkez Bankası'nın ayrıntılı verileri, yüksek rakamın ötesinde, bu göstergenin iyileşmesinde ana etkiye sahip olan başlıca iki sektör olduğunu göstermektedir: "Maden çıkarma endüstrisi" ve "Gayrimenkul faaliyetleri", TAP gaz boru hattı projesinin tamamlanmasının ardından enerji ve gaz yatırımlarındaki önemli daralmayı telafi etmektedir (Arnavutluk Merkez Bankası, 2022).

Grafik 1. Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarı, 2008-2021 (milyon Euro)

Kaynak: Arnavutluk Merkez Bankası, 2022.

Arnavutluk Merkez Bankası tarafından yayınlanan ödemeler dengesi istatistiklerine göre, 2020 yılında yabancı yatırımlar 933 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Yatırımlar 2019 yılına kıyasla %13 oranında azalmıştır. 2021 yılında 1.031 milyon Avro olarak artış göstermiştir. 2020 pandemi yılı olmasına rağmen, daralma yine de ılımlı ve en güçlü şekilde ilk çeyrekte gerçekleşmiş ve yatırımlar, ülkedeki en büyük proje olan ve 2020’de son aşamasına gelen TAP doğal gaz boru hattının etkisiyle olmuştur. Arnavutluk Merkez Bankası’na göre (2022); “Elektrik, gaz ve su temini” faaliyeti toplamın %28’ini (260 milyon Euro) oluşturmuştur. Ancak bu kalemden bir önceki yıla kıyasla %22,4’lük bir düşüş kaydedilmiştir. En olumsuz performans, yatırımları bir önceki yıla göre %48 oranında azalarak 134 milyon Avroya düşen maden çıkarma endüstrisi olmuş ve pandemi krizinden en çok etkilenen sektörler arasında yer almıştır.

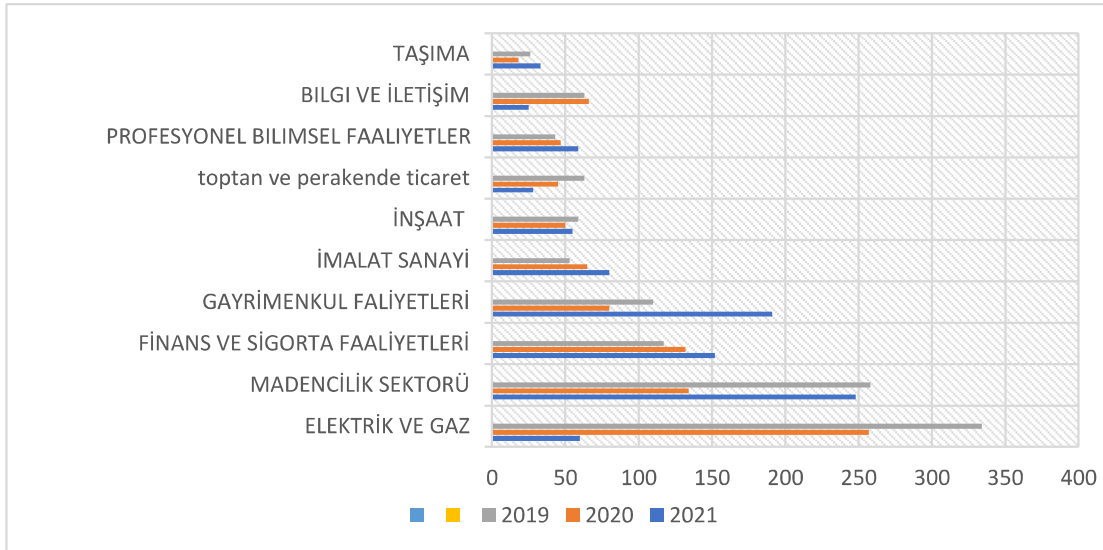
2018 yılında akış değeri bir önceki yıla kıyasla 123 milyon Avro veya %13,7 oranında artmıştır. Büyüme 2019 yılında da devam ederek 1.079 milyon Avro ile 2014’teki değerinden daha uygun olacaktır. 2019’da en baskın sektörler toplam akışın %31’ini

oluşturan enerji sektörü olurken, onu %20 ile madencilik sektörü takip etmiştir. Bunları %11,6 ile finans ve sigorta faaliyetleri sektörü ve %11,7 ile gayrimenkul faaliyetleri sektörü takip etmektedir.

3.1. Arnavutluk'ta Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı

Arnavutluk'ta DYY'nin en çok yoğunlaştığı sektörler bakıldığında, doğal kaynak arayışı ve verimlilik arayışının yabancıları ülkede yatırım yapmaya iten temel güdüler olduğu görülmektedir. Elektrik, doğal gaz ve madencilik ekonomik varoluşun ana noktaları olurken, hizmet, iletişim ve imalat girişimcilerini ülkenin ucuz işgücü maliyeti cezbetmektedir. Arnavutluk ekonomisindeki sektörel dağılıma bakıldığında durum Grafik 2'deki gibi gelişmektedir.

Grafik 2. Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Kaynak: Arnavutluk Merkez Bankası, 2022.

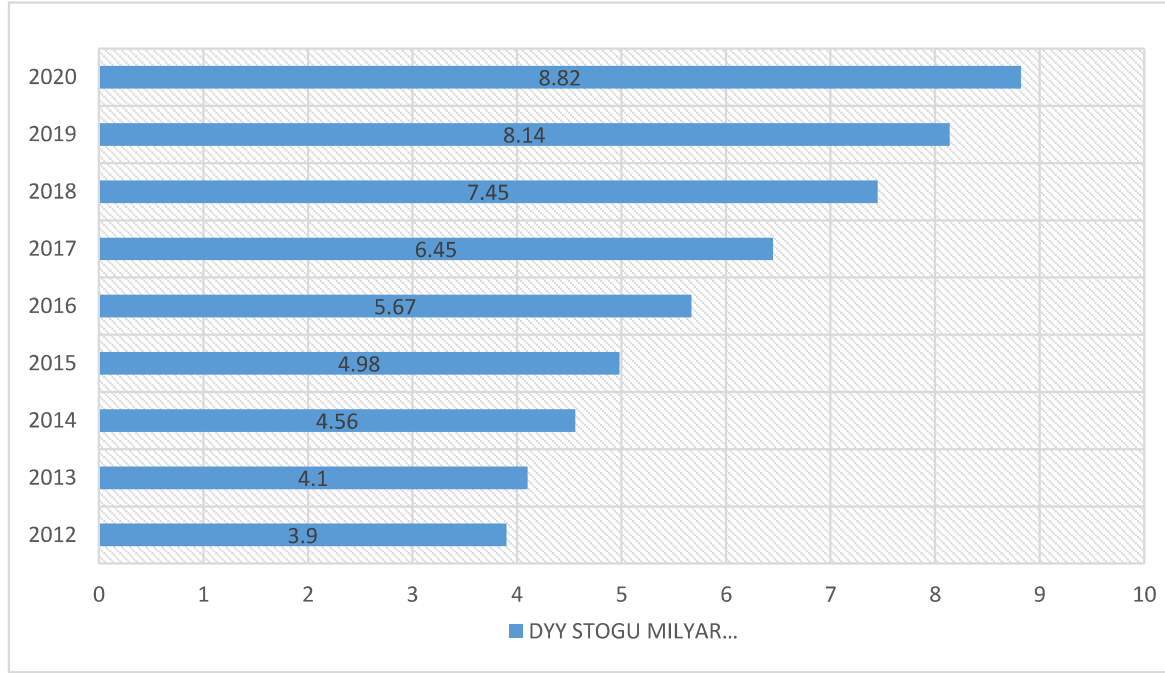
Arnavutluk Merkez Bankası'nın ayrıntılı verileri, yüksek rakamın ötesinde, bu göstergenin iyileşmesinde ana etkiye sahip olan iki sektör olduğunu göstermektedir. Bunlar: "Maden çıkarma endüstrisi" ve "Gayrimenkul faaliyetleri" dir.

TAP gaz boru hattı projesinin tamamlanmasının ardından enerji ve gaz yatırımlarındaki önemli daralmayı telafi edecek düzeydedir. Maden çıkarma endüstrisi, 2020’de pandemiden kaynaklanan kısıtlamalar nedeniyle geçen zor yılın ardından yatırımlar artmaya başlamıştır. Bu sektördeki yatırım akışı yıllık bazda %47’lik bir artışla 247 milyon Avro olarak aynı zamanda toplamın %24’ü ile 2021 yılında ülkeye yabancı yatırım getiren en büyük faaliyet olmuştur.

“Gayrimenkul Faaliyetleri” alanındaki yatırımların sadece yerel sermayeyi değil, yabancı sermayeyi de cezbediği görülmektedir. Bu faaliyet, yıllık bazda %58’lik bir artışla 2021 yılında 191 milyon Avro yabancı yatırım getirdiği görülmektedir. Gayrimenkul, toplamın %18,5’i ile yabancı yatırımların önemi açısından ilk kez ülkedeki ikinci faaliyet olmuştur.

Finansal faaliyetler %13,2’lik bir artışla 152 milyon Avro yatırım getirerek yatırımların toplamın neredeyse %15’ini oluşturmuştur. İşleme sanayi ve toptan ticaret 2021 yılında sırasıyla 94 ve 62 milyon Avro yatırım getirmiştir.

TAP doğalgaz boru hattının inşası için yapılan çalışmaların bir sonucu olarak son yıllarda ülkedeki yabancı yatırımların kaynağı olan “elektrik, gaz ve su temini”, projenin tamamlanmasının ardından neredeyse %325 oranında (259 milyon Avrodan 61 milyon Avroya) önemli bir daralmaya işaret etmiştir. Bu yatırımlardaki düşüş, gayrimenkul yatırımlarından gelen akıştaki artışla telafi edilmiştir.

Grafik 3. Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarı, 2012 - 2020 (milyar Euro)

Kaynak: Arnavutluk Merkez Bankası, 2022

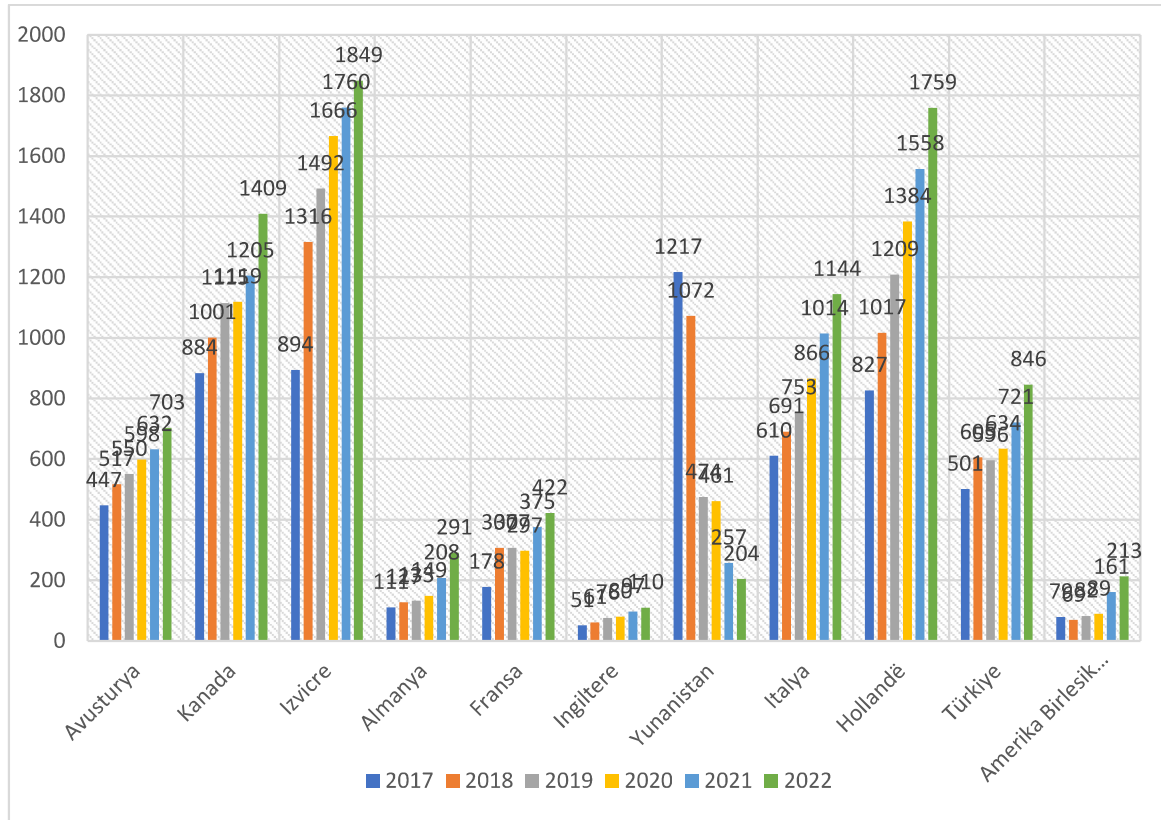
Arnavutluk'taki doğrudan yabancı yatırım stoku artış eğilimindedir, özellikle 2012-2020 yılları arasında toplam artış artı 4,9 milyar Avro veya başka bir ifadeyle 2012'deki stoktan %126 daha yüksektir.

Doğrudan yabancı yatırım stokundaki değişimi yıllık bazda analiz edersek, en büyük değişimin, yani en yüksek büyümenin 2018'de, yani 2017'ye göre yüzde 15,5 daha yüksek veya yaklaşık 1 milyar Avro daha fazla yatırım olduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik 4 üzerinde görüleceği gibi Arnavutluk'taki doğrudan yabancı yatırımların kaynağı olarak İsviçre, Hollanda ve Kanada Doğrudan Yatırımlar Stokunun en yüksek değerlerine sahip üç ülkedir. 2017 yılına kadar Yunanistan en çok yatırım yapılan ülke konumundaydı. En yüksek doğrudan yatırım stokuna sahip ülke 2018 yılı itibariyle İsviçre'dir. 2018 yılı sonunda, Arnavutluk'taki İsviçre şirketlerinin yatırım stoku 1,3 milyar Avro veya DYY'ın

toplamın yüzde 18'i iken, 2020'de yatırım stoku 1,66 milyar Avro veya DYY'ın toplamın yüzde 19'u değerine ulaştı. Görülebileceği gibi, İsviçre DYY stokunda çok yüksek bir artış göstermiştir, özellikle de yatırımların değerinde en yüksek artışa sahip ülkedir ve 2014'ten 2020'nin sonuna kadar artış yaklaşık 1,58 milyar ALL'dir. İsviçre örneğinde, yabancı yatırımlardaki artış esas olarak Trans Adriyatik gaz boru hattı gibi enerji sektöründeki yatırımlara ve aynı zamanda Ballshi rafinerisi gibi diğer yatırımlara adanmıştır.

Grafik 4. Arnavutluk'ta Ülkelere Göre DYY Stoku -2017-2022, milyon Euro

Kaynak: Arnavutluk Merkez Bankası, 2022.

Arnavutluk Merkez Bankası'nın verilerine göre, İtalyan yatırımları geçen yıla kıyasla %12,5 oranında artarak 75 milyon Avro değerinde gerçekleşmiştir. İtalyan yatırımlarındaki büyüme, geçen yılın aynı dönemine kıyasla %19'luk bir artışla 45 milyon Avro değerine ulaşan akışların gerçekleştiği yılın ikinci çeyreğinde yoğunlaşmıştır. Hollanda, 2021'e kıyasla düşüş gösterse de 2022'de de Arnavutluk'taki ana yatırımcılar arasında bulunmaktadır. Arnavutluk Bankasına göre, 6 aylık dönemde Hollanda yatırımları 70 milyon Avro değerinde olup, geçen yılın aynı dönemine kıyasla %34 daha azalmıştır. İstatistikler incelendiğinde Alman yatırımlarında önemli bir artış olduğu ve Arnavutluk Bankası'na göre, 6 aylık Alman yatırımları 59 milyon Avro değerinde olup, geçen yılın aynı dönemine göre %200 oranında artmıştır. Yabancı yatırımcıların 6 aylık sıralamasını 33 milyon avroluk yeni yatırımla Avusturya ve 27 milyon Avro ile ABD takip etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bütçe gelirlerini artırmanın en önemli aracı vergilerdir. Vergi mevzuatının düzenlenmesi ve mevcut vergi oranlarının düzenlenmesi yoluyla vergi sisteminin işleyişinin sağlıklı hale getirilmesi önemlidir. Vergi sisteminin iyileştirilmesi, yabancı sermaye yatırımları için indirimler ve muafiyetler uygulanması, modern gümrük vergilerin uygulanmaya konulması beraberinde ülke ekonomisinin büyümesine katkı sağlamaktadır.

Arnavutluk'ta 1990 yılına kadar olan dönemde ülke önemli yapısal kararlara göre hareket edilmekteydi. 1945'ten 1975'e kadar yeni kurulan vergi sisteminin temel amacı, özel mülkiyetin zayıflatılması iken 1977'den 1990'a kadar ise vergi sistemin temel amacı özel mülkiyetin tamamen ortadan kaldırılması olmuştur. 1976 Anayasası'nın kabulü ile özel mülkiyet ortadan kaldırılmış ve devlet kurduğu sistemle Arnavutluk'un, dünyada vergisiz tek ülke olduğunu vurgulamıştır. Özel mülkiyetin kaldırılması, ülkenin dış dünyadan tamamen kapanması ve merkezi bir ekonomi sisteminin oluşturulmasına yol açan bir vergi politikasının uygulandığı görülmektedir. 1990'lı yıllara gelindiğinde vergi sisteminin ekonomik açıdan rekabet edemez bir yapıda olduğu ve ülkenin derin bir kriz ortamına girdiği görülmektedir.

Arnavutluk'ta komünist sistemin sona ermesi ve demokrasiye geçilmesinden sonra Avrupa'ya giden yol açılmış ve Batı ülkeleriyle, özellikle de Avrupa ülkeleriyle ve Arnavutluk'un da içinde bulunduğu Avrupa kıtasında uluslararası bir oluşum ve kurumsal

bir üst yapı olarak Avrupa Birliği ile ilk ilişkiler kurulmuştur. Arnavutluk kamu yönetiminin geçiş süreci boyunca karşılaştığı sorunlar oldukça fazladır. Bunların azaltılması ve giderilmesi gerekmektedir. Avrupa Komisyonu'nun son yıllardaki raporlarında, adaletin güçlendirilmesi, yargı sisteminin iyileştirilmesi ve organize suçlarla mücadele yönünde göstermesi gereken çabalar ve karşılaşması gereken zorluklar giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Diğer taraftan Arnavutluk'ta yolsuzluk oranının yüksek olması, devlet bürokrasisinin iyi işlememesi ve siyasal istikrarsızlıklar göze çarpan önemli sorunlar arasında gösterilmektedir (Hızarcı Beşer, 2018:40).

Arnavutluk, Avrupa Birliği'ne katılmayı hedefleyen bir ülkedir. Bu nedenle entegrasyon süreci birçok zorluklar ve sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Vergilendirme alanı çok karmaşıktır çünkü insanların vergi ödemeye karşı olumsuz tutumu devam etmektedir. Bu nedenle, Arnavutluk'un kırılğan ekonomisi için temel hedef adil ve güçlü bir vergi sistemi oluşturmaktır. Bir yandan, gerçekleştirilen reformlar ekonomide artışa yol açan tatmin edici sonuçlar vermiştir. Arnavutluk'a vergi sisteminin düzenlenmesine ilişkin sorunlar, bu sistemin merkezi bir ekonomiden açık bir ekonomiye dramatik bir geçiş yapmış olması nedeniyle çok sayıdadır. Arnavutluk vergi sisteminin reformu, her Arnavutluk vatandaşının siyasi performansı ve refahıyla doğrudan ilgili olduğu için en büyük zorluklardan biri olmaya devam etmektedir.

1993 yılında "Yabancı Yatırımlar Hakkında" yasanın kabul edilmesiyle birlikte Arnavutluk'taki doğrudan yabancı yatırım stoku artış eğilimindedir. Özellikle 2012-2020 yılları arasında toplam artış artı 4,9 milyar Avro veya 2012'deki stoktan %126 daha yüksektir. Arnavutluk'ta DYY'nin en çok yoğunlaştığı sektörlere doğal kaynak arayışı ve verimlilik arayışının yabancıları ülkede yatırım yapmaya iten temel güdüler olduğu görülmektedir. Elektrik, doğal gaz ve madencilik ekonomik varoluşun ana noktaları olurken, hizmet, iletişim ve imalat girişimcilerini ülkenin ucuz işgücü maliyeti kaynaklı olduğu vurgulanmaktadır. İtalyan yatırımları 2020 yılına kıyasla %12,5 oranında artarak 75 milyon Avro değerine yükselmiş olup komşu ülkelerin cazibesini çekmektedir. Arnavutluk'un doğrudan yabancı yatırım stokunun istenen düzeyde olmadığı ancak vergilerden olumlu etkilendiği tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- AIDA, (2017). Why to invest in Albania. Retrieved from: <https://aida.gov.al/en/fdi/investment-services/reasons-to-invest-in-albania>. (Erişim Tarihi: 17.11.2022).
- Altax. (2012). Tatimet shqiptare ne 100 vite. *Fiscal Studies*, (3), 1-6.
- Altax. (2016). Tax system and investment climate in Albania. *Fiscal Studies*, (1), 1-56.
- Altax. (2022). Nje menyre me e mire per te taksuar. Retrieved from: <https://altax.al/nje-menyre-me-e-mire-per-te-taksuar-2/> (Erişim: 17.12.2022).
- Angjeli, A. (2013). *Ditari i tranzicionit ekonomik*. Tiranë-Arnavutluk: Toena Yayınları.
- Arnavutluk Gelir Vergisi Kanunu. (1998). *A.L. Resmî Gazete* (Sayı 8438).
- Arnavutluk Halk Cumhuriyeti Bekarlar Vergisi Kanunu. (1952). *A.L. Resmî Gazete* (Sayı 1222).
- Arnavutluk Krallığı Statüsü. (1928). Madde 141-145.
- Arnavutluk Maliye Bakanlığı. (2022). *Paketa fiskale 2023 synon rritjen e mir administrimit të të ardhurave, përfrimin e legjislacionit me BE dhe luftën kundër informalitetit*. Retrieved from: <https://financa.gov.al/paketa-fiskale-2023-synon-rritjen-e-miradministrimit-te-te-ardhurave-perafrimin-e-legjislacionit-me-be-dhe-luften-kunder-informalitetit> (Erişim Tarihi:18.12.2022).
- Arnavutluk Merkez Bankası. (2022). Fluksi i investimeve te huaja direkte. Retrieve from:https://www.bankofalbania.org/Statistikat/Statistikat_e_Sektorit_te_Jashtem/Investimet_e_huaja_direkte/Pozicioni_i_investimeve_te_huaja_direkte.html. (Erişim Tarihi: 17.10.2022).
- Arnavutluk Özel Tüketim Vergileri Kanunu. (2012). *A.L. Resmî Gazete* (Sayı 61/2012).
- Arnavutluk Vergi Usul Kanunu. (2008). *A.L. Resmî Gazete* (Sayı 9920).
- Arnavutluk Yabancı Yatırımlar Kanunu, (1993). *A.L. Resmî Gazete* (Sayı 7764).
- Fishta, I. & Ziu, M. (2004). *Historia e ekonomisë së Shqipërisë 1944-1960*. Tiran-Arnavutluk: Dita Yayınevi.
- Hızarcı Beşer, B. (2018). *Geçiş ekonomileri dışı açılma ve ani durmalar*, Ekin Yayınevi.
- Hızarcı Beşer, B. & M. K. Beşer (2018). The impact of flat tax rates on foreign direct investment, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(1), 1-13.
- IMF, (2022). Albania selected issues. *IMF Country Report No. 22/363*.
- Koli, R. & Hilmia, S. (1996). *Shkenca mbi Financat dhe e Drejta Financiare*. Tirana: Tirana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Koprencka, L. Velaj, F. & Petani, M. (2013). *The Development of the Tax System in Albania* [Sözlü bildiri]. 41. UBT International Conference, Tirane.
- Mateli, A. (2013). *Sistemi Tatimor në Shqipëri* (1.Basım). Tirana: Botimet Male Yayınevi.
- Meta B. (1999). *Politika tatimore e shtetit shqiptar 1925-1939*. Tirana: Arnavutluk Bilimler Akademisi Yayınları.

- Preçi, Z. (1999). *Problemet e rritjes ekonomike ne Shqiperi*. Tirana: QSHKE Yayınları.
- Rrumbullaku, O. (2015). *Leksione te perditsuara per Sistemin tatimor Shqipetar*. Tirane: Urtesia Bektashiane Yayınları.
- Saraçi, A. (2016). *Aspektet ligjore te investimeve te huaja ne shqiperi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). European University of Tirana. Tiran-Arnavutluk.
- Shkoza, H. (2016). *Financat e Shqipnis (1839-1934)*, Akademia Yayınları, Tiranë.
- Tanto, V. (2020). *Shmangia Tatimore Dhe Doktrina e Abuzimit Me Te Drejten*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). European University of Tirana, Tiran, Arnavutluk.